

T a n i t á s o k

Hogyan lett szabad a magyar?

Lelki életünkben nagy szerepük van az érzelmeknek, talán fontosabb és nagyobb szerepük, mint az értelemnek. Az emberek szimpátiája is, de a közvélemény is az érzelmeiket részesíti előnyben. Bizonyos, hogy nincs igazi műveltség kifejtett érzelmi élet nélkül. Mit ér a világ minden tudománya, mégannyi ismerete is, — ha üres a szív és rideg? Az igazi műveltség nem is annyira a tudásban, mint inkább a jóságban, a lelkek nemességében van, s ez a lelki nemesség elsősorban az érzelmeik nemessége. Az érzelem emel föl magasabbrendűvé, ez lendít az ideálok világába: a magasabb értékek felé. Az érzelem azonban nem mind nemes, van alacsonyrendű érzelem is s elmondhatjuk, hogy amily nagy érték a nemes érzelem, éppen olyan veszedelmes az alacsonyrendű.

Az érzelmeik nevelésének kérdése mégis legkevésbé művelt területe a pedagógiának. Egyesek — mint pl. Herbart — egyenesen kihagyják pedagógiai rendszerükből, mintha semmi szerepet nem tulajdonítanak neki. Bizonyos, hogy az érzelmeik nevelése nem könnyű kérdése a neveléstudománynak. Akadályai egyrészt az átöröklött idegrendszerbeli adottságok és a temperamentum, másrészt a hozzáférhetőség nagy nehézsége. Pedig az érzelmeik a cselekvés mozgatói, a tett rugói, hatásuk szinte döntő a gyakorlati pedagógiában.

Mit tegyünk hát az érzelem nevelése szempontjából? A legelső az, hogy fogékonyságot ébresszünk a gyermekben az érzelmeik iránt kedélyi életét gazdagítsuk. A második az, hogy a nemes érzelmeiket juttassuk uralomra lelkében, míg a harmadik a nemes érzelmeik iránti fogékonyságnak állandóvá tétele.

Az érzelmi nevelésnek legjobb eszközei az iskolai ünnepélyek. Ezeknek szinte korlátlan lehetőségei vannak a gyermek lelki-, kedélyi világának fejlesztésére. Nagy előnyük az is, hogy mivel ilyen iskolai ünnepélyeken kizárólag csak nemes érzelmeik váltódnak ki a gyermekben, döntő befolyásuk lehet a gyermek nemes érzelmeinek kifejtésénél.

Az iskolai ünnepélyeket azonban kellően elő is kell készíteni, mint ahogy utólagos elmélyítésükről is gondoskodni kell. Vonatkozik ez egyrészt az értelemre, vagyis, hogy a gyermek megértse azt, amiről az ünnepélyen szó lesz, de az érzelmi részre is: meg kell teremtenünk a gyermek lelkében azt a hangulatot, amely a felkeltett érzelmeiket azután megrögzíti és hatékonyakká teszi.

A következőkben a március 15-i ünnepély előkészítését

mutatjuk be. Ez az előkészítés két tanítási óra keretében történik. Mindkét tanítás részletes vázlatát itt adjuk.

*

Az 1 óra anyaga.

1. Az új Magyarország megteremtése.

Tanítási anyag. Kossuth Lajos fellépése. Megindítja a Pesti Hírlapot. Sikra száll a szabad és független Magyarországért. A nemzet nagyrésze őt követi. Az országgyűlés Kossuth indítványára kimondja az örökváltságot s a magyar ipartermékek pártolására pedig megalakul a Védegylet. 1848-ban a párisi forradalom hírére az országgyűlés küldöttségben kéri (Kossuth a vezetője) a királytól a népképviselői országgyűlés megalakítását és a felelős magyar minisztériumot. Március 15-én Pesten kitör a vértelen forradalom s a király kinevezi az első felelős minisztériumot, szentesíti az új népképviselői alkotmányt. Az utolsó rendi országgyűlés törvénybe iktatja az egyenlő közteherviselést, a törvény előtti egyenlőséget és eltörli az ősiséget.

A tanítás előkészítése. Kirándulás a városi muzeumba. (Ha a községben ilyen nincs, valami emlékműhöz, stb. megyünk, ami a szabadságharcra vonatkozik.) Élménynyújtás. Szegeden pl. a Városi Muzeumban a szabadságharc-kori zászlók, képek, szobrok, fegyverek megtekintése, a Kossuth-szobor megtekintése. Hogyan emlékezik meg a szegedi nép Kossuth Lajosról? (Szájhagyományok gyűjtése.)

A tanítás vázlata.

I. A tanulók tapasztalatainak számonkérése. Megfigyelések stb. A megbeszélések folyamán rátereljük a kérdést a célra. Beszéljünk ma arról, hogyan lett szabad a magyar?

II. Tárgyalás. 1. A tanulók elmondják azt, amit tudnak a tárgyról. Megbeszélés.

Kapcsolás az előző anyaghoz. Széchenyi és a reformkor. Széchenyi külföldi utazásai alkalmával látta a magyarság elmaradását. A magyar nyelv kérdése. Első dolga a nemzet lelki ujjászületésének szükségessége Ennek gazdasági feltételei: az ősiség eltörlése, a biztos hitel. Pest fejlesztése (a főurak itthon költsek el jövedelmeiket); lótenyésztő-társaság alapítása; megépíti a Lánc-hídat; megszervezi a gőzhajózást; szabályoztatja a Dunát, Tiszát; gőzmalmokat és gyárakat alapít. A magyar nyelv jogai érvényesülnek: az országgyűlés magyarul tanácskozik.

2. Az új anyag tárgyalása.

a) Kossuth Lajos élete és a nemzet vágyai. Kossuth az érzelmekre hatott inkább; a reformok megvalósítását a néppel karöltve akarja végrehajtani. (Széchenyi a nemességgel.)

b) Kossuth Lajos bemutatása. Arcképének szemléltetése. (1802—1894.) Ügyvédnek készült, az 1832—36-i országgyűlésen mint író

tűnik fel (Országgyűlési Tudósítások). Egyre növekvő népszerűsége, tudósításai a megyei gyűlésekről, lapját betiltják, Fogságba kerül. Kiszabadul, megalapítja a Pesti Hírlapot (1841.), az ellenzék vezére.

c) **Miért harcolt Kossuth?** A magyar nép boldogulásáért és szabadságáért. A szegény népet is be akarta vonni a politikai jogok birtoklásába, hogy azután a szabad nemzet anyagilag is meggazdagodhasson. (Ellentét Széchenyi és Kossuth között.) Céljait a nemzeti szenvedélyek fölkeltésével akarta elérni, hogy a régi rendi állam helyén az új, modern államot kiépítse. Meg akarta szüntetni a jobbágyság örökös szolgátságát az örökválság behozatalával (a jobbágyság megválthatja birtokát), a magyar ipar fejlesztésével és pártolásával erős és gazdag országot akart teremteni. A magyar nép millióiért, azok politikai szabadságáért és boldogulásáért küzdött.

d) **Miért követte a nemzet Kossuth-ot?** Benne látta hivatott vezérét, aki szabaddá és gazdaságilag is erősebbé teheti.

e) **Mi valósult meg Kossuth terveiből?** Először az örökválság és a Védegyelet.

f) **Az 1848. évi európai események.** Szabadságmozgalmak Párisban, Bécsben.

g) **A pesti ifjúság és Petőfi Sándor.** Március 15. Petőfi bemutatása. Arcképe. A Nemzeti dal megszületése és hatása. (Szavalt.) Az ifjúság összeállítja a 12 pontot, a magyar nemzet kívánságait. (Felolvasás.) A szabad-sajtó. A politikai foglyok szabadságmozgalmak. A vértelen forradalom nagy hatása országszerte.

h) **Mi történt az országgyűlésen?** A királyhoz 100 tagú küldöttség megy Bécsbe, Kossuth vezetésével, mely a nemzet kívánságainak teljesítését kéri. A király kedvező ígérete.

i) **Az új Magyarország megalapozása.** Népképviselési alkotmány a régi rendi kormányzás helyett. Népképviselési országgyűlés, az első felelős magyar minisztérium kinevezése. A törvények szentesítése (1848. április 11).

j) **Az utolsó rendi országgyűlés törvényei:** Egyenlő közteherviselés, törvény előtti egyenlőség, az örökös eltorlódás stb.

III. Itéletalkotás és összefoglalás.

IV. Alkalmazás: A Nemzeti dal megtanulása.

A 2. óra anyaga.

A szabadságharc.

Tanítási anyag. A bécsi udvar nem tudott belenyugodni a magyar alkotmány megadásába, mivel ebben az egységes osztrák birodalom tervének meggyengülését látta. Fellázítja ellenünk a nemzetiségeket. Kossuth honvédséget toboroz, amely leveri az oláh és szerb felkelőket. A bécsi udvar rokonérzése a felkelőkkel. A magyar kormány lemond. Széchenyi visszavonul, a kormányzást Kossuth veszi át. Az udvari párt V. Ferdinándot — aki esküt tett a

magyar alkotmányra —, lemondatja, helyébe a 18 éves Ferenc Józsefet teszi uralkodónak. Az osztrákok és a nemzetiségek támadása Magyarország ellen. A kormány Debrecenbe menekül: a császár kihirdeti az egységes birodalom alkotmányát. Görgey dicsőséges tavaszi hadjárata: az osztrákok teljes kiszorítása az országból. A debreceni országgyűlés megfosztja magyar trónjuktól a Habsburgokat, Kossuth Lajos az ország kormányzója. Budavár visszafoglalása. Az oroszok beözönlenek az országba, Kossuth elmenekül, Görgey a megmaradt honvédséggel Villágosnál leteszi az oroszok előtt a fegyvert. Az osztrákok bosszuja (Haynau). Bach miniszter önkényes kormányzása. A nemzet ellenállása. Deák Ferenc, Erzsébet királyné és a kiegyezés.

A tanítás előkészítése. Elénekeljük énekórán a Fel, fel vitézek, ... Kossuth Lajos azt izente ... és Tavasz elmúlt ... című dalokat. A helyi szabadságharci emlékeknel látottakról fogalmazás és azok tüzetes megbeszélése. Az elmúlt évi iskolai ünnepély felelevenítése.

A tanítás vázlata. A tanulók dolgozatainak felolvasása és megbeszélése. A megbeszélés alatt megérleljük a kérdést; sokáig örülhetett-e a magyar szabadságának? Harcolni kellett szabadságáért. Hogy történt a szabadságharc? (Célkitűzés.)

II. Tárgyalás. 1. A tanulók elmondják élményeiket, tapasztalataikat, a szabadságharcról hallottakat, esetleg látottakat (könyv, képek, elbeszélések stb.) Megbeszélés.

a) Kapcsolás az előző óra anyagához. Kossuth Lajos, mint a nemzeti vágyak megtestesítője. A magyar népet akarta szabaddá és azután gazdaságilag boldogabbá tenni. A magyar nép melléje állott, Kossuth követelései: az örökváltság kimondása, a magyar iparcikkek pártolása, a magyar ipar fejlesztése, hazánk gazdasági fejlődése ennek révén boldogulása. A magyar nyelv diadala. Az 1848. évi európai mozgalmak, a pesti március 15. és Petőfi Sándor. Az országgyűlés küldöttsége Bécsben, a törvények elkészítése: az új Magyarország megalapozása. Az utolsó rendi országgyűlés törvényei.

3. Az új anyag tárgyalása. Örültek-e Bécsben a magyarok szabadságának? Mit féltettek a magyar szabadságtól? Miért volt szükségük az osztrákoknak az egységes osztrák birodalomra? (Az osztrák paraszt sorsa sokkal jobb volt a magyarénál. Miért? Vámrendszer!)

b) A nemzetiségek fellázítása. Kik telepítették hazánkba a nemzetiségek legnagyobb részét? Mikor? Miért támogatta a bécsi udvar a nemzetiségeket? Kik ellen használta fel őket? Most is mit tett tehát? Mit ígért nekik? Éppen olyan szabadságot, — de saját nyelvük használatával — és önkormányzatot, mint a magyaroknak volt!)

c) A nemzet ellenszegülése a bécsi terveknek. Hagyták-e ezt a magyarok? Ki állott a nemzet élére? Mi kellett ahhoz, hogy a magyarok megvédhessék szabadságukat? Ki toborozta össze a honvédeket? Mi kell a háborúhoz? Volt-e pénze a nemzetségnek a katonaság tartására? Honnan gyűjtötte össze mégis a hadsereg ellátására való pénzösszeget? A nemzet nagy áldozatkészsége. Miért lelkesedett úgy a a nemzet? Mit védelmezett? Kossuth Lajos szegedi beszéde. (Felolvasás.) A nemzet fiai zászló alá állanak. A lázadók leverése.

d) A nemzetiségek újabb felkelése. Mikor a bécsi udvar látta, hogy a nemzetiségek magukban nem boldogulnak a magyarok ellen, nyíltan is pártjukra állott és segítette őket, majd sereget indított ellenünk. A magyar kormány lemond. Kossuth Lajos veteti az ország ügyeit.

e) Az udvari párt csele. V. Ferdinánd lemondása Ferenc József javára. (Az alkotmányra tett eskü fontossága.) Osztrák támadás hazánk ellen, Buda Windischgráz kezén, a kormány Debrecenbe menekül. Magyarország Habsburg tartomány.

f) Görgey diadalmas tavaszi hadjárata. (Megbeszélés közben a táblán rajzoljuk az események menetét.) Az osztrákok kiverése az országból. Budavár visszafoglalása (1849. máj. 21.). Tóth Kálmán: Előre! c. költemény elszavalása.

g) A Habsburg-ház trónfosztása. A debreceni trónfosztás, Kossuth Magyarország kormányzója. Mire volt ez válasz? Az orosz segítségül hívása. Az orosz seregek beözönlése hazánkba. Petőfi Bem seregében elesik a fejéregyházi sikon (1849. júl. 29.).

h) A szabadságharc vége. Kossuth menekül s külföldre igyekszik beavatkozásra bírni a hatalmakat a magyar szabadság érdekében. Görgey Világosnál az oroszok előtt seregével leteszi a fegyvert. (1849. aug. 13.) Tavasz elmúlt című dal... (Ének.)

i) A bosszu. Haynau, a tizenhárom tábornok és gr. Batthyány Lajos kivégzése, honvéd-fogdosás, idegen országokba való hurcolásuk, birtokelkobzások stb. Bach miniszter önkényes kormányzása.

j) A nemzet ellenállása és a szabadság kivívása. (Utalás a mai állapotokra!) Deák Ferenc és Erzsébet királyné. (Arcképük bemutatása.) Tompa Mihály költeményeiből szemelvények, A gólyához című költemény elszavalása.

A kiegyezés.

IV. Begyakorlás. Itéletalkotás. Mindkét óra anyagát összefoglaljuk.

V. Alkalmazás. A tavaszi hadjárat térképének elkészítése.

